

Устина Стефанчук

Докторантка факультету державних та економічних наук Українського Вільного Університету (Мюнхен)

Стаття присвячена маловідомим фактам біографії українського філософа та ідеолога українського націоналізму д-ра Юліяна Вассіяна на тлі епохи.

Ключові слова: Ю. Вассіян, ОУН, націоналізм, нація, ПУН.

Ustyna Stefanchuk

Dr. Julian Vassyan – several sketches for the portrait

The article is dedicated to unknown facts of Ukrainian philosopher and ideologist of Ukrainian nationalism dr. Julian Vassyan's biography on the historical background.

Key words: J. Vassyan, OUN, Nationalism, Nation, PUN.

Д-Р ЮЛІЯН ВАССИЯН: КІЛЬКА ЕСКІЗІВ ДО ПОРТРЕТУ

Багате українське минуле є духом не-українське, бо українська людина не зуміла сама статися джерелом власного історичного розвитку, вона скорилася наказам чужої волі... і ще й сьогодні не має достатньо міцних внутрішніх основ, щоб здобути собі позицію історичного підмету¹.

Ю. Вассиян

XX століття в історії України ознаменоване появою цілої низки непересічних особистостей, які творили обличчя цілої епохи, — знаних та невідомих для сучасних українців, консерваторів та революціонерів, постатей помітних, амбітних, що їхні імена й дотепер викликають емоційні збурення та дискусії. І на їхньому тлі залишається непоміченим науковець світового рівня — д-р Юліян Вассиян. Останніми роками інтерес до постаті мислителя значно зріс, проте більшість фактів з його життя, як і його ідеї, залишаються незаними не лише для пересічних українців, а й для спеціалістів. Проте праці Ю. Вассияна є переконливим аргументом для усіх, хто порівнює український націоналізм із політичними рухами радикального спрямування, сприймаючи його в негативному сенсі. Його статті — відповідь усім тим, хто намагається очорнити український націоналістичний рух. Визнання та декларування беззаперечної цінності особи, її життя та гідності є засадничими у філософській концепції Ю. Вассияна та в ідеології ОУН загалом. Націоналізм Ю. Вассияна позбавлений агресії, для нього це — форма та спосіб людського зростання, в першу чергу духовного. Необізнаний читач може закинути: позбавлений агресії — значить, безвольний і надмірно ліберальний. Але ні: націоналізм у Ю. Вассияна — вольовий, базований на ідеї переможного чину, проте має характер цілісної, логічно обґрунтованої ідеологічної системи, а відтак позбавлений непотрібного фанатизму та демагогії.

¹ Вассиян Ю. *Степовий сфінкс. Твори. Т. 1: Степовий сфінкс (суспільно-філософські нариси)*. — Торонто: Євшан зілля, 1972. — С. 51.

СВІТЛИНА СЛУХАЧА:
RODOVENKA POSLUCHAČE:

Міжнародний Вищий Педагогічний Інститут
ІМЕНІ
М. ДРАГОМАНОВА
у Празі.

Власноручний підпис слухача:
Vlastnoruční podpis posluchače:

Юліан Вассіяна

7

ВИКАЗ ВИКЛАДІВ
SEZNAM PŘEDNÁŠEK

на які записаний як *звікаєчий*
слухач /
do kterých byl zapsán jako *čadny*
posluchač /

Вассіяна Юліан
Vassijian Julian

Народився в *с. Колоденці, с.с. Івано-Франківська*
Rodičte *с. Kolodence, s. s. Ivaňo-Frančkovskij*

Батько *Іван*
Otec *Ivan*

Вписаний
Zapsán

На Відділі *Історично-Лінгвістичний*
Na oddělení *Historicko-Lingvistický*

УКРАЇНСЬКОГО ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
ІНСТИТУТУ ІМЕНІ М. ДРАГОМАНОВА
У ПРАЗІ.
UKRAJINSKÉHO VYŠŠÍHO PEDAGOGICKÉHO ÚSTAVU
JMÉNA MUŠAJLA DRAGOMANOVA V. PRAZE.

Дня *чрудий 1924*
Dne

Юліан
Директор — Reditel

Виказ викладів (заликова книга) студента УВПІ ім. Драгоманова в Празі
Ю. Вассіяна (1924 р.)

Твори Ю. Вассіяна демонструють не лише логіку та блискучий науковий аналіз теоретика, а й глибокі переживання активного діяча підпільного руху, який пережив усі перемоги та поразки визвольних змагань, а його життєвий шлях є відображенням долі цілого покоління українців.

Історіографія зазначеної проблеми на сьогодні є незначною, хоча впродовж останніх років, як вже було сказано, зросло зацікавлення постаттю Вассияна. Серед усього обсягу існуючих праць лише кілька заторкують питання біографії мислителя (статті Олега Багана², Богдана Червака³ та Лідії Сніцарчук⁴). Переважна більшість дослідників, натомість, зосереджує свою увагу на його творчості як ідеолога націоналізму, мислителя, філософа, розкриваючи окремі аспекти його інтелектуальної спадщини (йдеться про праці Марка Антоновича⁵, Юрія Пундика⁶, Петра Стерча⁷, сучасних дослідників — Михайла Голяннича⁸, В'ячеслава Артюха⁹, Анатолія Свідзинського¹⁰, Дарії Стоян¹¹. Остання дослідниця, зокрема, в кандидатській дисертації розглядала Ю. Вассияна крізь призму його філософських рефлексій. Найбільшим джерелом інформації щодо життєписних даних Ю. Вассияна залишаються спогади його сучасників: Богдана Гошовського¹², Зеновія Книша¹³,

² Баган О. Філософ-воїн (До 55-річчя з дня смерті першого ідеолога ОУН Ю. Вассияна [Електронний ресурс] // День. — 2008. — 3 жовтня. — № 177. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/254496/>; Баган О. Філософ-воїн (продовження) [Електронний ресурс] // День. — 2008. — 10 жовтня. — № 182. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=254904&mainlang=ukr>

³ Червак Б. Теоретик українського націоналізму Юліан Вассиян // Українська думка. — 1996. — 25 квітня. — С. 4.

⁴ Сніцарчук Л. Вассиян Юліан Іванович // Українська журналістика в іменах / За ред. М. М. Романюка. — Львів, 1995. — Вип. II. — С. 52—54.

⁵ Антонович М. Історіософія Юліана Вассияна (спроба характеристики) // ОУН: Минуле і майбуття / Відп. ред. С. Таран. — К.: Фондація ім. О. Ольжича, 1993. — С. 144—150.

⁶ Пундик Ю. Юліан Вассиян: Людина // Самостійна Україна. — 1954. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 16—19.

⁷ Стерчо П. Дещо із думок Юліана Вассияна // Самостійна Україна. — 1979. — Ч. 1—2. — Січень-лютий. — С. 2—6.

⁸ Голяннич М. Проблема людини і нації в історіософській концепції Ю. Вассияна // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. — Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. у-ту «Плай», 2002. — Вип. 3. — С. 78—81.

⁹ Артюх В. Юліан Вассиян: історія, історіософія, історична пам'ять [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://politosophia.org/page/yulian-vassyan.html>; Артюх В. Про філософсько-історичні ідеї Юліана Вассияна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11657.html>

¹⁰ Свідзинський А. Юліан Вассиян і проблеми сучасного державотворення в Україні // Універсум. — 2000. — № 7—10. — С. 81—89.

¹¹ Стоян Д. В. Ю. І. Вассиян як представник української філософської думки: дисертація кандидата філософ. наук / 09.00.05 / — К., 2010. — С. 186.

¹² Гошовський Б. Мислитель, ідеолог, публіцист (вступна стаття) // Вассиян Ю. Твори. Т. 1: Степовий сфінкс (суспільно-філософські нариси). — Торонто: Євшан зілля, 1972. — С. 18—25.

Ім'я слухача: <i>Васильян Юліан</i>		Родіще: <i>с. Колоденське, во. Ізюмська</i>			
Послухаючого імені: <i>Дарвін</i>		Відділ: <i>Фізіологія, біохімія та гігієна</i>			
семестр: <i>II</i>		курс: <i>I</i>			
бій: <i>1924</i>		годівля: <i>1924</i>			
Тема викладів та імена професорів (лекторів) Název přednášek a jména přednášejících	Число годин викладу	Посвідка професорів про складання іспитів	Посвідка професорів про складання іспитів	Посвідка проф. про складання практич. виправ (лабораторних та семінарських)	Важітки
		Potvrzení návštěvy přednášek	Potvrzení profesorů skládání zkoušek	Potvrzení profesorů konání praktických cvičení (laboratorních a seminářích)	Poznámky
<i>Вступні педагогічні</i> <i>проф. Рубова</i>	<i>3</i>	<i>P. Rubova</i>	<i>P. Rubova</i>	<i>P. Rubova</i>	
<i>Роздуми до фізіології</i> <i>лектор Кисельовський</i>	<i>2</i>	<i>Диринський</i>	<i>Визнач.</i> <i>10.7.1924</i>	<i>Диринський?</i>	
<i>Школа</i> <i>проф. Гармашів</i>	<i>2</i>	<i>Гармаш</i>	<i>28. IX. 1924</i>	<i>Гармаш</i>	
<i>Українська мова</i> <i>проф. Єлисей</i>	<i>2</i>	<i>Білий</i>	<i>Білий</i>	<i>Білий</i>	
<i>Ремітар укр. мови</i> <i>проф. Єлисей</i>	<i>1</i>	<i>Білий</i>	<i>Білий</i>	<i>Білий</i>	
<i>Руська мова</i> <i>проф. Забраудський</i>	<i>1</i>	<i>Забраудський</i>	<i>Вікієв</i>	<i>Забраудський</i>	
<i>Шкільна мова</i> <i>лектор Кудись</i>	<i>2</i>	<i>Кудись</i>	<i>Кудись</i>	<i>Кудись</i>	
<i>Політична економія</i> <i>лектор Кабанів</i>	<i>2</i>	<i>Капан</i>	<i>Визнач.</i> <i>13.11.24</i>	<i>Капан</i>	

Прослухані дисципліни та оцінки студента Ю. Вассяна за II семестр 1924 н.р. (УВІІІ ім. Драгоманова)

Володимира Мартинця¹⁴, Томи Лапичака¹⁵ — та архівні матеріали, розпорочені по різних країнах. Відтак, на сьогодні немає вичерпного наукового опрацювання всього обсягу ідей та поглядів Ю. Вассяна, його ролі на тлі доби, а також його біографії, а ті праці, що існують, здебільшого або повторюють в загальних рисах одна одну, або є фрагментарними. Ця стаття подає маловідомі

факти з життя мислителя і є спробою надати існуючим біографічним даним більш цілісного та структурованого вигляду.

Ю. Вассиян народився 12 січня 1894 р. в с. Колоденце Жовківського повіту (зараз с. Колоденці Кам'янка-Бузького р-ну Львівської обл.) в сім'ї вчителів народної школи Івана Вассияна та Вільгельміни (з мадярсько-польського роду Урбан). В родинних архівах були збережені документи, що засвідчували давнє походження роду Вассиянів, ймовірно, вірменське, згадку про що знаходимо в статті Б. Гошовського. Прізвища предків — єпископів Володимирського та Туровського — зустрічалися в «Історії України-Руси» М. Грушевського в описах волинського літопису 1495 р.: «Під тим же р. 1495 сучасна волинська літопись запише: “зібрали ся єпископи — володимирський Васиян, полоцький Лука, туровський Васиян ... і поставили митрополитом Макарія”»¹⁶. Отже, є підстави стверджувати, що Ю. Вассиян походить з давнього українського (або українізованого) священничого роду.

Закінчивши народну школу (навчався в ній у 1901—1905 рр.) в с. Дзіболки того ж Жовківського повіту, Ю. Вассиян переїздить до Львова. Тут 1906 р. стає учнем Української академічної гімназії. У червні 1914 р. Юліян успішно її закінчив (одногосно визнаний зрілим «до студій на Університеті», документ підписано директором гімназії І. Кокорудзом та членами іспитової комісії). Цього ж року вписався на філософський факультет Львівського університету Яна Казимира, де одразу активно включився в громадське та студентське життя. Проте бути студентом Ю. Вассиянові довелося недовго. Вже у вересні 1914 р. двадцятирічний юнак разом із своїм старшим братом Володимиром (художником, студентом Академії мистецтва у Кракові) вступив до Легіону Січових стрільців (УСС).

¹³ Книш З. Спогади про д-ра Юліяна Вассияна // *Самостійна Україна*. — 1954. — Ч. 3—4. — Березень-квітень. — С. 10—12.

¹⁴ Мартинець В. Юліян Вассиян // *Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади і матеріали до передісторії та історії Українського організованого націоналізму*. — Б. м. в., 1949. — С. 211—213.

¹⁵ Лапчик Т. Юліян Вассиян // *Самостійна Україна*. — 1954. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 5—15.

¹⁶ Гошовський Б. Мислитель, ідеолог, публіцист (вступна стаття) // *Вассиян Ю. Твори. Т. 1: Степовий сфінкс (суспільно-філософські нариси)*. — Торонто: Євшан зілля, 1972. — С. 23; Див. також: *Грушевський М. Історія України-Руси*. — Т. 5. — К.: Наукова думка, 1994. — С. 413.

21 14

Список студентів-стипендіатів I курсу 1924/25

1. Осип Габій іт	18. Михайло Наклебуїч	35. Олександр Мекуч
2. Іванко ^{пр-1907} ~~Григорій~~	19. Микола Миколенко	36. Іван Меркуш
3. Михайло Пашняк іт	20. Стефан Мокот	37. Фірон Досеєв
4. Микола Титанак іт	21. Стефан Каспр	38. Микола Кривак
5. Іван ^{пр-1907} ~~Григорій~~ Косенко пр-х	22. Микола Каспр іт	39. Іван Дарман
6. Юрій Васильєв іт	23. Микола Овчаренко	40. Іван Мезяк
7. Василь Зайцев іт	24. Микола Орса	41. Іван Миколенко
8. Іван ^{пр-1907} ~~Григорій~~ Мокот	25. Іван Гроскурівський	42. І. Миколенко
9. Микола Колінець іт	26. Дмитро Радик	43. Титанак
10. Олег Кандиба іт	27. Іван Руденко	44. Олександр іт
11. Володимир Кіт іт	28. Іван Руденко	45. Микола іт
12. Іван ^{пр-1907} ~~Григорій~~ Кривак іт	29. Микола Варваренко	46. Радик іт
13. Михайло Мейка іт	30. Іван Соболевський	47. Стефан іт
14. Сергій Миколенко пр-х	31. Іван Титанак пр-х	48. Стефан іт
15. Іванко Миколенко пр-х	32. Іван Титанак пр-х	49. Стефан іт
16. Іванко Миколенко іт	33. Іван Харків	50. Стефан іт
17. Іван Миколенко іт	34. Михайло Кривак	51. Стефан іт
18. Іванко Миколенко іт	35. Микола Миколенко	52. Стефан іт
19. Іванко Миколенко іт	36. Микола Миколенко	53. Стефан іт
20. Іванко Миколенко іт	37. Микола Миколенко	54. Стефан іт
21. Іванко Миколенко іт	38. Микола Миколенко	55. Стефан іт

Перелік студентів-стипендіатів I курсу УВШ ім. Драгоманова 1924/1925 н.р.

Він пройшов весь шлях УСС і Української Галицької Армії: був в угорському полоні, брав участь у військових діях на теренах Наддніпрянської України, врешті, хворів на тиф у «чотирикутнику»

смерті». У 1916 р. помирає брат (внаслідок важкої хвороби, набутої в мадярському полоні), а невдовзі і мати Ю. Вассияна¹⁷.

Від червня 1920 до березня 1921 р. Ю. Вассиян перебував у польському таборі для полонених у Домб'ю. Після звільнення він не зміг продовжити розпочатого перед війною навчання у полонізованому університеті Яна Казимира через на низку заборон для студентів-українців, що їх впровадила польська влада. Натомість 1922 р. Ю. Вассиян обійняв посаду в товаристві «Просвіта» і розпочав студії на філософському відділі (кафедра філософії пропедевтики (експериментальної психології) Українського Таємного Університету у Львові. В тому ж році подав документи до Альбертус Університет в Кенігсбергу, проте з невідомих причин не поїхав туди на навчання, хоч був зарахований до числа студентів¹⁸.

У 1921 р. постає Українська крайова студентська рада (УКСР) (виконавча структура Професійної організації українського студентства — «ПРОФОРУС»), що мала захищати їхні права економічно та інформаційно (через посередництво друкованого органу — газети «Наш шлях»). Українське студентство було носієм націоналістичної ідеології і чи не найактивнішим її втілювачем, що великою мірою зумовлювалось тими політичними обставинами, які створила польська влада. Особливо гостро постала ситуація з Українським університетом та освітою в цілому після 1918 р. Відтак, УКСР тісно співпрацювала з підпільною Українською Військовою Організацією (УВО) на чолі з Євгеном Коновальцем, що вела боротьбу проти польської окупації. Майже одразу після утворення Організації в її ряди вливається студент Ю. Вассиян-‘Лисовський’ і обіймає посаду університетського референта. Внаслідок цього восени 1922 р. польська поліція проводить ревізію в помешканні Ю. Вассияна та інших активних учасників студентського руху¹⁹. Щоб протистояти радянофільським настроям, що почали поширюватися внаслідок запровадження нової економічної політики, студенти Таємного університету створили першу

¹⁷ Лапичак Т. Юліян Вассиян // Самостійна Україна. — 1954. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 6.

¹⁸ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО України). — Ф. 3979. — Оп. 1. — Спр. 359. — Арк. 3.

¹⁹ Арештування між студентством // Наш шлях (Львів). — 1922. — Ч. 4. — Вересень. — С. 15.

на Західній Україні таємну нелегальну організацію під назвою «Група української державницької молоді» (ГУДМ). Існує думка, що Ю. Вассиян одразу став одним із її представників. Серед її членів також були Степан Охримович, Іван Габрусевич, Богдан Кравців, Осип Боднарівч, Володимир Диденко та інші²⁰. Щоправда, участь Ю. Вассияна в групі ставить під сумнів Зиновій Книш — очевидець подій та безпосередній член ГУДМ — у своїй праці «Становлення ОУН», аргументуючи це тим, що в час заснування групи в Краю (1925 р.) Ю. Вассиян вже був на студіях у Празі. Це підтверджується студентською документацією Вищого педагогічного інституту ім. Драгоманова²¹. Слід згадати, що вказана праця З. Книша може спричинити певну плутанину в назвах. При згадці львівської Групи української державницької молоді (пізніше, у 1926 р., вона трансформована в Союз української націоналістичної молоді) З. Книш вживає назву «Група української націоналістичної молоді», яка була, за його словами, загально-вживаною, на відміну від офіційної²². Проте цю організацію не слід плутати із Групою української національної молоді (ГУНМ), що постала стараннями інтернованих вояків УГА в чеському містечку Ліберець в 1922 р., хоч вона, ймовірно, попередила появу ГУДМ в Галичині²³.

Водночас Ю. Вассиян активно виявляє свою позицію щодо становища українських вищих шкіл, зокрема, беручи участь як представник студентства в Кураторії українських високих шкіл у Львові. Ця організація, створена 1923 р., ставила собі за мету легалізацію українських підпільних вищих шкіл, зокрема Таємного університету. До Кураторії входили представники наукових,

²⁰ Мірчук П. Нарис історії ОУН 1920–1939 рр. / За ред. С. Ленкавського. — Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське вид-во 1968. — Т. 1. — С. 55.

²¹ Реєстр студентів I курсу ВПІ ім. Драгоманова 1924/25 н.р. // *Slovanská knihovna (Praha) / Ukrajins'kyj Vysokyj Pedagogičnyj Instytut im. M. Dragomanova (T-DRAH)*. — *Základní dokumenty 1–118*. — *Personalie studenti № 100, 1925; Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму / З передм. д-ра Д. Квітковського*. — Торонто: Срібна Сурма, 1970. — С. 67.

²² Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму / З передм. д-ра Д. Квітковського. — Торонто: Срібна Сурма, 1970. — С. 67.

²³ Там само. — С. 44–45; Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади і матеріяли до передісторії та історії Українського організованого націоналізму. — 1949. — С. 148–152.

культурно-освітніх та економічних установ, а також майже всіх партій і течій, що діяли в Галичині²⁴.

У липні 1924 р., після закриття Таємного університету, Ю. Вассиян, як і багато інших студентів, нелегально переїхав за кордон, до Праги²⁵. Слід мати на увазі, що празьке середовище значно відрізнялося від галицького, українська громада здобула тут певною мірою привілейоване становище через матеріальну та моральну підтримку чехословацького уряду, що було зумовлене його наростаючим конфліктом з офіційною Варшавою. З початком навчального семестру 1924/25 рр. Ю. Вассиян стає студентом історично-літературного відділу (літературний підвідділ) Українського вищого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (УВПІ)²⁶. Серед його однокласників були поети Олесь Бабій (літературний відділ) та Олег Кандиба (історичний), обидва також активні діячі ОУН²⁷. З-поміж професорів, виклади яких слухав студент Ю. Вассиян, були, зокрема, такі провідні українські науковці як проф. д-р Софія Русова (педагогіка та дидактика), проф. д-р Василь Сімович (українська та старослов'янська мови), проф. д-р Дмитро Чижевський (філософські дисципліни), проф. д-р Отто Ейхельман (основи права), доц. Володимир Січинський (історія мистецтва, малювання), проф. д-р Леонід Білецький (літературознавець, ректор Інституту в 1923—1926 рр.), проф. д-р Дмитро Дорошенко (історія України), проф. д-р Степан Сірополко (педагогіка), а також Степан Ріпецький, Агенор Артимович, Максим Славинський та інші. Ці люди, поза всяким сумнівом, вклали свій внесок у формування Ю. Вассияна як науковця та мислителя. У Празі Ю. Вассиян відразу став одним з лідерів згаданої ГУНМ (а у 1926—1928 рр. — її головою), почав друкуватися у її новоствореному органі — журналі «Національна

²⁴ Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади і матеріали до передісторії та історії Українського організованого націоналізму. — 1949. — С. 113.

²⁵ Гошовський Б. Мислитель, ідеолог, публіцист (вступна стаття) // Вассиян Ю. Твори. Т. 1: Степовий сфінкс (суспільно-філософські нариси). — Торонто: Євшан зілля, 1972. — С. 20.

²⁶ ЦДАВО України. — Ф. 3972. — Оп. 1. — Спр. 359. — Арк. 7.

²⁷ Список студентів-стипендіатів Українського Вищого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова // Slovánská knihovna (Praha). — Ukrajins'kyj Vysokyj Pedagogičnyj Instytut im. M. Drahoňanova (T-DRAH). — Základní dokumenty 1—118. — Personalie studenti № 112, 1927/1928.

думка»²⁸. У згаданому місячнику виходили праці філософського спрямування: «Рефлексії» (Ч. 5) та «Пізнання життя» (Ч. 10, 1927 р.). У своїй фундаментальній праці, присвяченій націоналістичному рухові, довголітній товариш та однодумець Ю. Вассіяна, що з ним він разом мешкав в празькому Сміхові, редактор «Національної думки» Володимир Мартинець відзначає його розвідки з-посеред усіх інших²⁹.

Українське громадське життя в Чехословаччині (ЧСР), позбавлене фактичного зовнішнього ворога, підривалося внутрішніми суперечностями — міжпартійними, міжгруповими. Зокрема, конфліктували між собою члени урядів УНР та ЗУНР, представники Директорії та гетьманці. Всі вони намагалися здобути прихильність української молоді. Проте жодна з цих груп не користувалася особливим авторитетом серед студентства, яке належало ще до «воєнного покоління», що сформувалося на поразках визвольних змагань і тепер особливо виразно відчувало потребу нового підходу до вирішення політичних питань та нової стратегії у формуванні ідеології, яка мала б мати об'єднуючий характер та загальнонаціональний масштаб. Такою новою силою мала бути ОУН, що ставила собі за мету згуртувати всі групи та формації націоналістичного спрямування.

Паралельно з навчанням в УВПІ Ю. Вассіяна як докторант студіював філософію та слов'янську філологію в Карловім університеті, куди вступив на зимовий семестр 1924/1925 рр. У 1929 р. Ю. Вассіяна закінчив університет у Празі, його докторська дисертація, що мала назву «Поєднання розуміння філософії в її відношенні до наук про основи поетики і метафізики», була захищена в 1928 р. Робота отримала дуже схвальні рецензії, зокрема від таких знаних науковців — професорів Карлового Університету, як професор соціології Бретіслав Фоустка (1862—1947) та знаний чеський філософ проф. Францішек Крейчі (1858—1934)³⁰. Останній

²⁸ *З життя Групи УНМ: Звіт // Національна Думка (Прага) — 1925. — Ч. 5. — Грудень. — С. 41—44.*

²⁹ *Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади і матеріали до передісторії та історії Українського організованого націоналізму. — 1949. — С. 158.*

³⁰ *Рецензія на дисертаційну працю Ю. Вассіяна (Posudky disertacní práce prof. Brětislav Foustka) // Архів Карлового Університету в Празі. — Фонд Філософського факультету. — Інвент. число 1274. — Картон ч. 109 (чес. мовою); Рецензія на дисертаційну працю (Posudky disertacní práce prof. František Krejčí) // Архів Карлового Університету в Празі. — Фонд Філософського факультету. — Інвент. число 1275. — Картон ч. 109 (чес. мовою).*

вважається одним із найвідоміших чеських позитивістів, засновником модерної чеської психології. Позитивний відгук від професорів світового рівня є свідченням високої цінності дисертації. Цікаво, що згаданий професор Ф. Крейчі у своїх наукових працях центральне місце відводив сцієнтизму, а відтак критиці ірраціональної філософії та ідеалізму, який, натомість, був вихідним пунктом філософської конструкції докторанта Ю. Вассияна. Проте Ф. Крейчі вважав себе науково зорієнтованим гуманістом і дуже велику вагу приділяв психології та антропології. Цими науками ще з львівських часів також цікавився Ю. Вассиян. Обидва професори рекомендували дисертаційну працю Ю. Вассияна до схвалення та відзначили його непересічне знання класичної філософії загалом та предмету дослідження зокрема³¹.

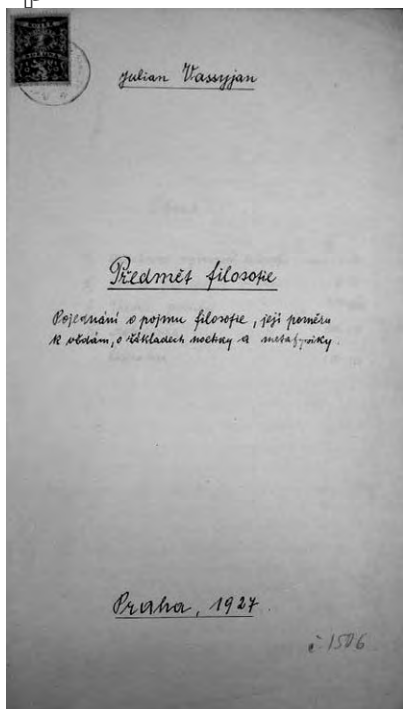
Серед інших професорів, у яких мав нагоду навчатися Ю. Вассиян в Карловому університеті, були такі знані постаті, як Отакар Фішер, Ян Благослав Козак, Вінценц Лесни, Бретіслав Фоустка. Згаданий вище професор д-р Ф. Крейчі провадив основні дисципліни з філософії протягом всіх років докторських студій³².

Тим часом у суспільній свідомості від початку 1927 р. формувалася думка про необхідність об'єднання всіх громадсько-політичних сил націоналістичного спрямування в одну дієву форму (основою такого об'єднання мали стати ГУНМ (Прага) та Легія українських націоналістів (Подебради), які вже були першорядними націоналістичними потугами, а також УВО). Так, в червні того ж року формується проект статуту Союзу Організацій українських націоналістів, проте остаточне злиття покладено на майбутній Конгрес, який не лише мав покликати до життя нову організацію, а й ідеологічно оформити та поширити український націоналізм і випрацювати шляхи розбудови майбутньої національної держави у всіх ділянках.

У 1927 р. д-р Ю. Вассиян, вже будучи помітною постаттю у націоналістичному середовищі, делегований (як член ГУНМ ра-

³¹ *Czech philosophy in the XXth century. Czech philosophical studies II. Edited by Lubomir Novy, Jiri Gabriel, Jaroslav Hroch. — Washington D. C.: The Council for Research in Values and Philosophy. — 1994. — P. 35—38.*

³² *Особисті справи студентів // Архів Карлового Університету в Празі. — Фонд Філософського факультету. — Katalogy posluchačů 1924—1928 r. — Инвент. число 711. — Картон ч. 89—100 (чес. мовою).*

Титульна сторінка докторської дисертації Ю. Вассіяна в Карловім університеті (Прага). Тема дисертації: «Предмет філософії. Поєднання розуміння філософії у її відношенні до наук про основи поезики та метафізики» (1927 р.)

зом із д-ром Степаном Нижанківським) на першу Конференцію українських націоналістів у Берліні (3—7 листопада), що мала підготувати фундамент для об'єднання різних, в тому числі вже згаданих, націоналістичних підпільних організацій в одну структуру. Одна із підставових статей Ю. Вассіяна «До головних засад націоналізму» вперше вийшла друком у другому номері офіційного видання Проводу ОУН — журналі «Розбудова Нації» (лютий 1928 р.) і відіграла значну роль у формуванні цілісної ідеології. Зокрема, щодо зазначеної статті один із авторів біографії Ю. Вассіяна, д-р Тома Лапичак, писав: «В ній розроблені і вичерпно схоплені основні проблеми націоналізму[,] і уважне їх перестудіювання покаже, що не багато вже можна і на ділі вже не багато додано до тих перших його формулювань. Все, що потім написано, являється, можна сказати, тільки коментарями і поясненнями до вилонених там

основних думок. Стаття послужила в значній мірі основою для розробки ідеологічної проблематики в підготовці Першого Конгресу Українських Націоналістів»³³.

На посаду редактора «Розбудови Нації» (після ув'язнення В. Мартинця, який редагував перше число видання) розглядалась кандидатура Ю. Вассіяна (ще раніше Дмитра Донцова); Вассіян,

³³ Лапичак Т. Юліан Вассіян // Самостійна Україна. — 1954. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 6.

вочевидь, відмовився, аргументуючи це бажанням сконцентрувати увагу на філософії та завершенні праці над докторатом, тож справу було доручено Петрові Кожевникову (член ЛУН)³⁴. Однак майже всі статті перед поданням до друку переробили полковник Є. Коновалець та Ю. Вассиян³⁵.

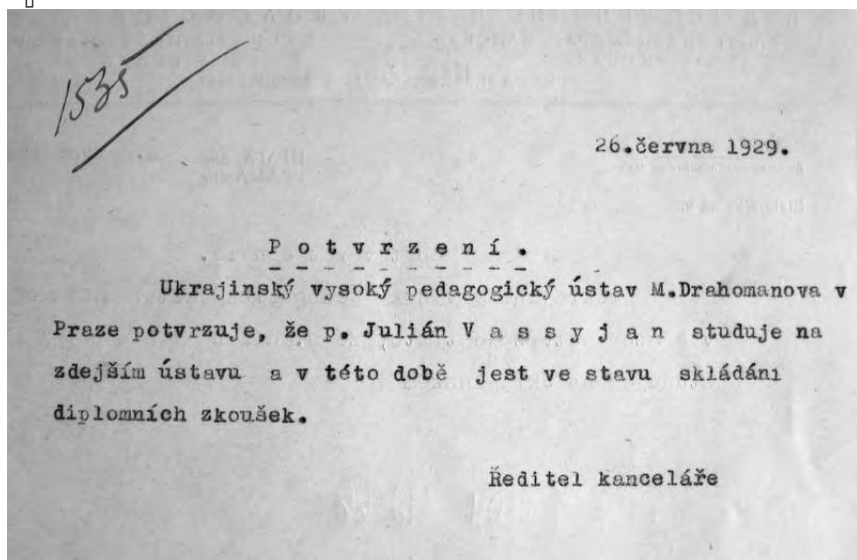
Внаслідок розходження поглядів щодо структури майбутньої організації та певних міжпартійних суперечностей, а також з міркувань конспірації Конгрес не відбувся в запланований час, натомість у квітні 1928 р. було скликано другу Конференцію українських націоналістів у Празі, в якій Ю. Вассиян брав активну участь як представник ГУНМ (разом з д-ром С. Нижинківським та Осипом Бойдуником). Друга Конференція виконала свою мету вповні і стала дуже вдалим підґрунтям не лише для Конгресу, а й для остаточної кристалізації бачення організаційної праці. У листах інж. Дмитра Андрієвського (ідеологічного референта ПУН) до Ю. Вассияна в справі підготовки Конгресу знаходимо перелік запланованих рефератів, серед яких доповідь Вассияна називається першою. «Згідно нашої умови, — пише Андрієвський, — маєм стати до спільної роботи над приготуванням до Конгресу. Чекаю Ваших зауваг щодо моїх тез, або Вашу схему ідеологічної платформи... Нині у мене так укладається справа тем рефератів: 1. Націоналізм а існуючі ідеології — Вассиян, 2. Політика а культура та релігія — Боднарівич, 3. Україна в світовій політиці — Андрієвський, 4. Націоналізм а сучасна політика — Коновалець, 5. Військова потуга України — Сушко, 6. Політика а господарчі інтереси України — Костарів, 7. Націоналізм а земельна справа — Сціборський, 8. Націоналізм а соціальне питання — Мартинець, 9. Статут і чинність націоналістів — Кожевников»³⁶. Це є ще одним свідченням авторитету Ю. Вассияна як глибокого та послідовного мислителя серед націоналістичних кіл, що, як видно, визнавав і Д. Андрієвський, який в багатьох питаннях був рішучим опонентом Вассияна.

³⁴ Бойків О. *Моя співпраця з полковником // Євген Коновалець та його доба.* — Мюнхен: Видання Фондації ім. Євгена Коновальця, 1974. — С. 625.

³⁵ Мандрик М. *Український націоналізм: становлення в міжвоєнну добу / Передм. В. Вериги.* — К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2006. — С. 264.

³⁶ Лист Д. Андрієвського до Ю. Вассияна від 2 травня 1928 р. // *Архів ОУН у Києві.* — Фонд Дмитра Андрієвського.

Потвердження, що студент Ю. Вассіян справді навчається в УВПІ ім. Драгоманова і якраз приступив до складання дипломних іспитів (1929 р.) Посвідка, правдоподібно, надана для стипендієвої комісії Управи чесько-українського комітету або ж для Міністерства національної освіти Чехословацької республіки

Конгрес відбувся 28 січня — 3 лютого 1929 р. у Відні. До складу Президії обрано: голову — Миколу Сціборського, заступників — Миколу Капустянського та Ю. Вассіяна. Народи відбувалися в окремих комісіях, Ю. Вассіян став головою Ідеологічної комісії (до неї належали також Д. Андрієвський, Степан Ленкавський, Дмитро Демчук та С. Охримович); праця цієї комісії тривала на Конгресі найдовше. Ю. Вассіян та С. Ленкавський відстоювали ідеалістичну концепцію українського націоналізму (в руслі творів Д. Донцова), на відміну від Д. Андрієвського та Д. Демчука. Саме тут мислитель виступив із доповіддю «Ідеологічні основи українського націоналізму»³⁷. Зазначена доповідь згодом лягла в основу ідеологічних резолюцій — «Загальних означень» Конгресу³⁸. Серед інших тез, зокрема, тут подано обґрунтування ідеї української

³⁷ Вассіян Ю. Ідеологічні основи українського націоналізму // Розбудова Нації (Прага). — 1929. — Ч. 3—4. — Березень—квітень. — С. 65—77.

³⁸ Постанови Конгресу Українських Націоналістів // Розбудова Нації. — 1929. — Ч. 3—4. — Березень—квітень. — С. 131—134.

нації — найвищого рівня організації людської спільноти як західного і першочергового прямування українського народу, що його може бути досягнуто лише шляхом національної революції і зусиль кожного над собою.

На Конгресі Ю. Вассияна призначили членом ПУН та керівником його ідеологічної референтури. Тоді з'явилася його брошура «Програма виховання в ОУН» (подана в «Розбудові нації» як офіційне звітження Ідеологічної референтури ПУН)³⁹ та План праці Проводу українських націоналістів (частковий передрук якого знаходимо в «Розбудові нації» за 1930 р.)⁴⁰. Членом ПУН він залишався аж до своєї смерті.

Від самого початку творення ОУН значну увагу приділено інформуванню та впливу на громадські настрої. З цією метою було вирішено видавати часопис національної думки на західноукраїнських землях (ЗУЗ), там, де це було вкрай необхідне, під польською окупацією. Так, в Перемишлі стараннями Євгена Зиблікевича та Зенона Пеленського було відновлено та реорганізовано газету «Український голос» (1929—1932 рр.), яка стала дуже впливовим та значимим виданням, про що свідчили, зокрема, постійні утиски та цензура з боку польської влади. Після львівської конференції ОУН у травні 1930 р. Ю. Вассиян, отримавши завдання Проводу, переїхав до Перемишля і взявся за редагування згаданого місячника. На жаль, вже 2 листопада 1931 р. у Бродах польська поліція арештувала Ю. Вассияна як підозрюваного у справі «конгресівців» — виявлених нею учасників I Конгресу ОУН. На львівському судовому процесі у вересні 1932 р. Ю. Вассиян разом з групою провідних діячів ОУН (О. Бойдуником, О. Бабієм, С. Ленкавським, З. Пеленським) був засуджений до чотирьох років ув'язнення. Ю. Вассиян відбував покарання спершу у львівських «Бригідках», згодом у дрогобицькій тюрмі, де відзначався, за спогадами З. Книш, великою сумлінністю в дотримуванні приписів в'язничної поведінки, відповідальністю в конспірації, щирістю до товаришів. Описуючи у своїх споминах тюремний побут, З. Книш наголошує на демократизмі постаті Ю. Вассияна, який «відмовлявся від най-

³⁹ Програма виховання в Організації Українських Націоналістів. Офіційна частина // Розбудова Нації. — Ч. 10—11. — Жовтень—листопад. — С. 349—352; Ч. 12. — Грудень. — С. 402—407.

⁴⁰ Архів ОУН у Києві. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 141. — Арк. 311—329.

дрібніших привілеїв і дуже дбав про те, щоб у нічому не порушити наших внутрішніх порядків, не дати найменшої підстави вважати себе ліпшим од найпростішого сільського хлопця, що разом з ним за ту саму національну ідею попався до тюрми»⁴¹. Вийшовши на волю у 1935 р., Юліян замешкав у свого батька в Бродях, таємно підтримуючи контакти з підпіллям ОУН. Невдовзі після звільнення Вассіяна знову арештували і відправили до концентраційного табору в Березі Картузькій, де він перебував до середини вересня 1939 р., коли німецькі війська окупували Польщу⁴².

Радянська окупація Західної України восени 1939 р. застала Ю. Вассіяна знову в Бродях. Провід ОУН, усвідомлюючи особливу важливість мислителя для націоналістичного руху, організував перевезення Ю. Вассіяна за кордон, щоб він мав можливість вільно працювати. Впродовж тривалого перебування в Кракові він працює як перекладач з німецької мови в Українському центральному комітеті (до 1941 р.)⁴³. Особливо важко, проте дуже виважено і тверезо сприйняв Ю. Вассіян розлам у ще недавно цілісному українському націоналістичному середовищі, що стався внаслідок внутрішньоорганізаційних розходжень та різного бачення політичних реалій, що склалися. Він добре розумів шкідливість такого роз'єднання та плачевні наслідки, будши очевидцем міжусобиць та недалекоглядності, які вже одного разу спричинилися до провалу українських визвольних змагань. Відтак за кожної можливої нагоди він намагався примирити опонентів, спонукати їх до усвідомлення спільної ідеї та кінцевої цілі. Згадки про це знаходимо в спогадах сучасників, зокрема, Т. Лапичака. Бачачи усю безнадійність своїх починань, Ю. Вассіян все більше заглиблювався в ділянку чистої філософії та психології, шукаючи в першій заспокоєння, а в другій — пояснень колишніх поразок, а також тих подій, свідком яких був він сам.

⁴¹ Книш З. *Так перо пише (Вибрані статті)*. — Торонто: Срібна Сурма, 1965. — С. 69.

⁴² Лапичак Т. Юліян Вассіян // *Самостійна Україна*. — 1954. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 7; Гошовський Б. *Мислитель, ідеолог, публіцист (вступна стаття)* // Вассіян Ю. *Твори Т. 1: Степовий сфінкс (суспільно-філософічні нариси)*. — Торонто: Євшан зілья, 1972. — С. 22.

⁴³ Лапичак Т. Юліян Вассіян // *Самостійна Україна*. — 1954. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 7.

Вибух німецько-радянської війни знову повернув Ю. Вассияна на рідні землі. Всі ці роки він активно готував теоретичні й пропагандивні матеріали для ПУН під проводом Андрія Мельника, одночасно продовжував працюю перекладача при Українському допомоговому комітеті в м. Броди. У січні 1944 р. його арештувало гестапо, і він опинився в концентраційному таборі в м. Брець біля Берліна (разом із давніми товаришами О. Бойдуником, М. Бажанським, М. Бігуном, К. Мельником, В. Левицьким та В. Мартинцем). Опис в'язничного побуту міститься у спогадах В. Мартинця⁴⁴. Восени 1944 р., після виходу на волю, Вассиян короткий час перебував на лікуванні на Шлезьку, згодом переїхав до Сан Георген в Австрії (де, ймовірно, залишався до кінця війни), пізніше — до Баварії, відтак опинився в таборах в Авгсбурзі та Ділінгені, де викладав у таборівій гімназії. Впродовж війни та повоенних років Ю. Вассиян не перестав плідно працювати в ПУН. 1945 р. брав участь в жовтневій Конференції ОУН в Мюнхені, в Ідеологічній конференції ОУН 1946 р., а також у III Великому зборі українських націоналістів в кінці серпня 1947 р. Саме тут він виголосив свою знау доповідь «Українська ідея життя» (вийшла друком в журналі «Орлик» в Бергтесгадені під псевдонімом Д. Бродиш)⁴⁵.

На початку 1950 р. Ю. Вассиян переїхав до Сполучених Штатів, в місто Сен Пол в Міннесоті; навесні того ж року осів у Чикаго. Тут він залишався Крайовим провідником ОУН аж до своєї смерті. З приводу свого переїзду до США Ю. Вассиян в листі до свого давнього товариша О. Бойдуника писав, що це було чи не найбільшою його помилкою, і тепер через неможливість бути корисним (по переїзді Ю. Вассиян працював, здебільшого, як некваліфікований робітник на тимчасових роботах) він постійно перебуває в «стані пригноблення та безнадії»⁴⁶. Поза тим, у США Ю. Вассиян продовжує писати; основні його статті цього часу виходять в часописі «Самостійна Україна». З видавництвом «Самостійної України» пов'язує мислителя тривала співпраця, фактично, він великою мі-

⁴⁴ Мартинець В. Brätz — німецький концентраційний табір (спогади в'язня). — Штутгарт: Накладом «КЕП», 1946. — С. 119.

⁴⁵ Д. Бродиш. Українська ідея життя // Орлик. Місячник культури і суспільного життя. — 1947. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 1—4.

⁴⁶ Лист Ю. Вассияна до О. Бойдуника від 1 березня 1950 р. // Архів ОУН у Києві. — Фонд Й. Бойдуника.

рою спричинився до його розбудови, а в 1958 р. саме тут побачила світ перша збірка праць Ю. Вассіяна «Суспільно-філософічні нариси»⁴⁷.

3 жовтня 1953 р., через три роки після переїзду до США, д-р Ю. Вассіян помер внаслідок серцевого нападу. Він знайшов вічний притулок на парафіяльному цвинтарі св. Миколая в Чикаго.

Скоро мине шістдесят років від дня смерті д-ра Ю. Вассіяна, а його постать, як і його праці, досі не знайшла належного осмислення та вивчення. До цього часу немає повного видання творів мислителя, а окремі друковані праці майже невідомі. Видається доцільним та актуальним не просто вивчати ідеї д-ра Юліяна Вассіяна, відкривати незнані сторінки його біографії, а й розглядати його постать в ширшому контексті, в руслі європейської інтелектуальної традиції, представником якої він був.

---

⁴⁷ Вассіян Ю. Суспільно-філософічні нариси. — Чикаго: Вид-во «Самостійної України», 1958. — С. 92.